

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ЕКОНОМІКИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Курс історії медицини

Лекція 2

МЕДИЦИНА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Складач: доцент Стовбан Ірина Василівна

СТАРОДАВНІЙ СВІТ

Формування протонаукових знань – писемність, розвиток математики, фізики, астрономії, географії, оптики, астрології.

Було відкрито календар і письмо.

Поява і подальший розвиток приватної власності вимагають її захисту – з'являється армія, поліція, суд.

Рабська праця як основне джерело збагачення – рабовласницький період.

СТАРОДАВНІЙ СВІТ

Загальні риси розвитку лікування в країнах Давнього Світу:

- ✓ виникнення перших медичних текстів
- ✓ формування двох напрямків у медицині (емпіричний і теургічний)
- ✓ формування професійної медицини
- ✓ будівництво санітарно-гігієнічних споруд
- ✓ формування основ лікарської етики
- ✓ лікарські школи (храмові, сімейні, військові)

ІНДІЯ (III тис. до н.е.)

**Історія самобутньої
цивілізації Індія починається з
III тисячоліття до н.е.**

Виділяють три основні періоди:

**I – період харапської цивілізації
(утворення перших рабовласницьких міст)**

**II – ведійський період (складання
перших “священних текстів” – вед)**

**III – класичний період (поява буддизму,
розквіт науки - “Країна мудреців”)**

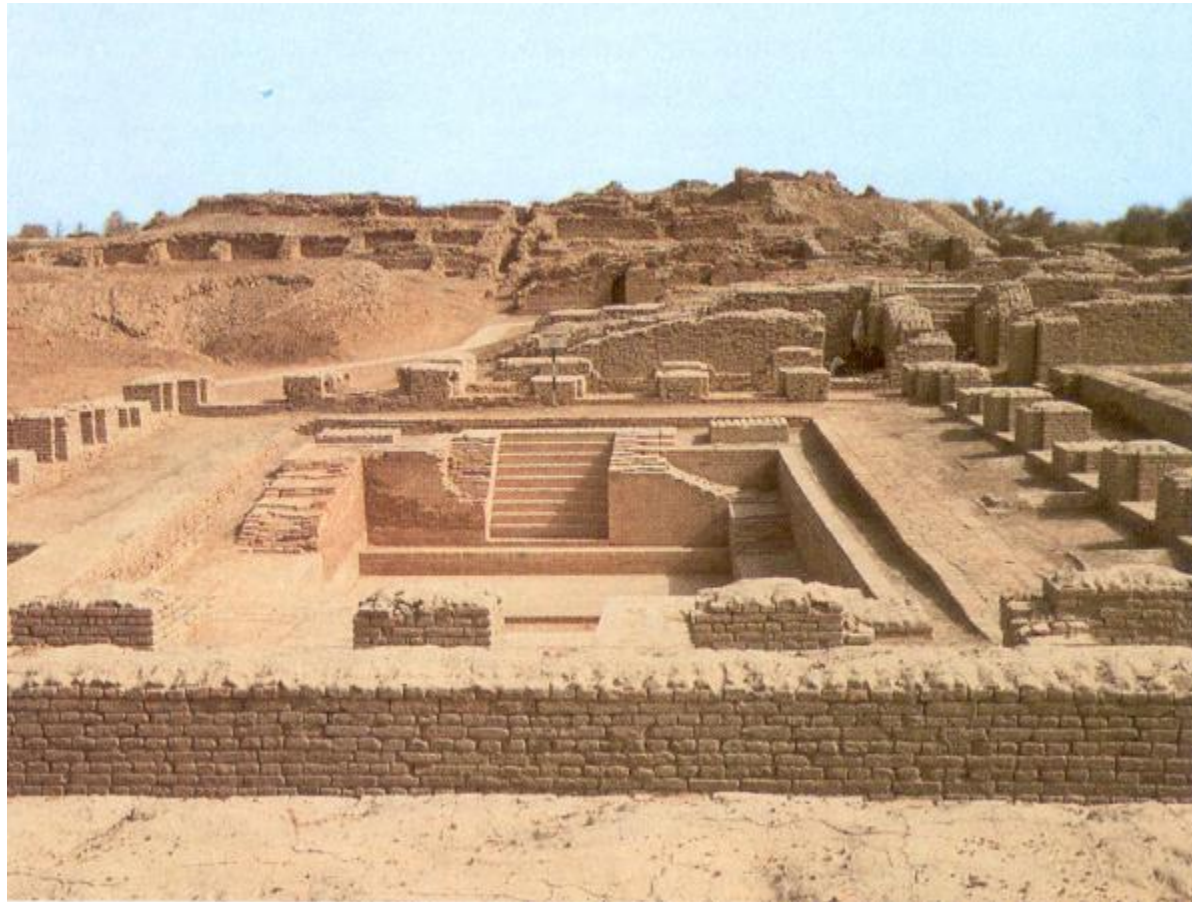
ІНДІЯ

Джерела:

- ✓ санітарно-гігієнічні споруди (басейн м. Махенджо-Даро, колодязі, басейни, водостічні труби, каналізація)
- ✓ ведична література:
 - “Аюр-Веда” – мистецтво лікування,
 - “Ріг-Веда” – збірник гімнів і міфологічних сюжетів (проказа, кровотечі)
 - “Атхарва-веда” – містичні заклинання і заговори
- ✓ система йога (хатха-йога – фізичні вправи, раджа-йога – етика і спосіб життя)
- ✓ кастові звичаї

ІНДІЯ

м. Махенджо-Даро (гора мертвих)

ІНДІЯ

Джерела самхіти:

- ✓ **“Чаракі-самхіта”** (опис лікування ран, голови, психічних захворювань, дитячих хворіб, опис протияду та речовин, які підвищують статеву активність)
- ✓ **“Сушрута-самхіта”** (присвячена оперативному лікуванні, описано понад 300 операцій, 120 оперативних втручань і біля 650 лікарських речовин)

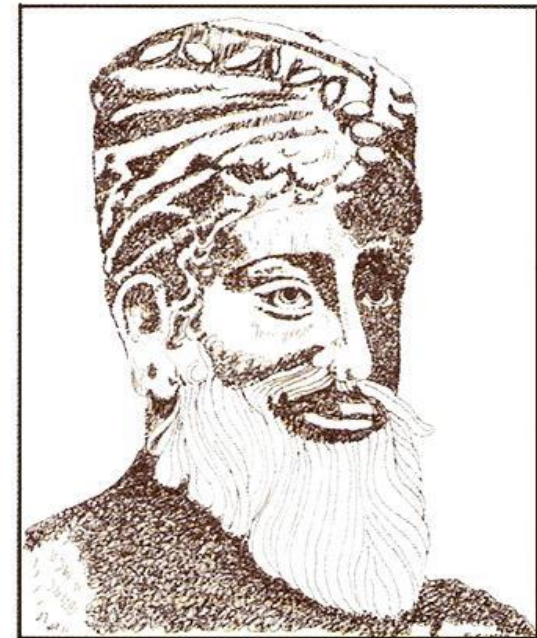
ІНДІЯ

Видатні лікарі:

Сушрута (ознаки запалення - calor, dolor, tumor, rubor, розробив серію операцій для пластики дефектів носа, вух, губів, методичу ведення пологів)

Чаракі
(методи лікув
опитування х.

Чаракі

ІНДІЯ

Покровителі медицини:

близнята Ашвіни – боги-лікарі

○ Рудра – владика лікарських трав і покровитель мисливців

Аг-ні – бог вогню і відродження життя

Індра – символ небесного грому і дощу

Сурья – бог сонця

асури і ракшаси (злі демони) – приносили людям нещастя, хвороби, розорення, беспліддя і т. д.

Уявлення про походження хвороб:

✓ “правильне” засвоєння космічних елементів (“прана”)

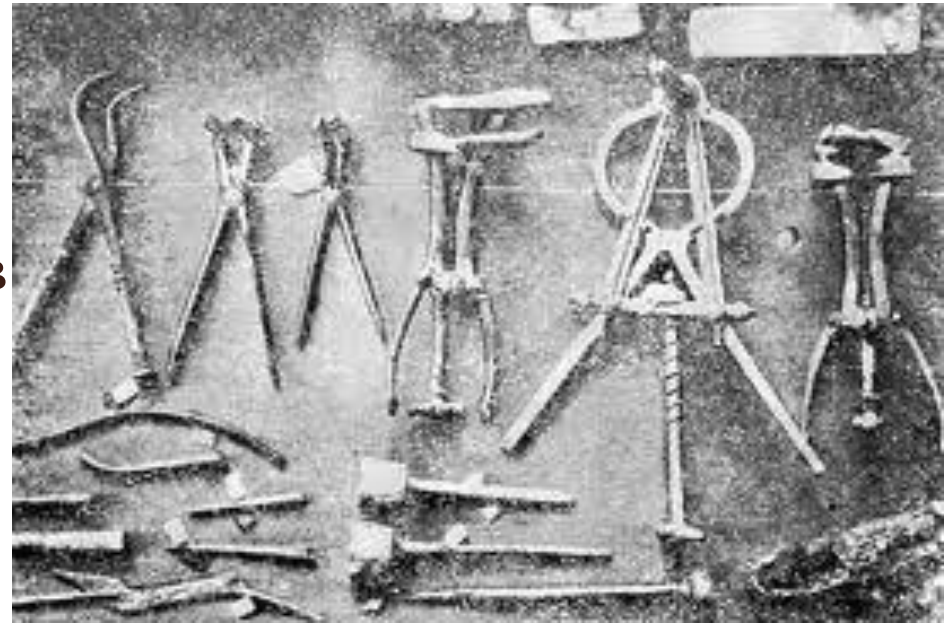
Підготовка кадрів:

✓ медичні державні школах (великі портові

ІНДІЯ

Пріоритети:

- ✓ високий розвиток хірургії (зокрема пластичної) і акушерства
- ✓ вперше пропонують дезінфекцію поранень шляхом заливання їх окропом або іншими рідинами
- ✓ описано майже 200 зразків хірургічного інструментарію
- ✓ проводили препарування трупів
- ✓ використання мінеральних вод
- ✓ опис 65 хвороб органів рота, з них – 23 зубів
- ✓ використання мандрагори і опіатів при пластиці (для знеболення)

ІНДІЯ

- ✓ сексологія – храми, посібник “Камасутра”
- ✓ описали малярію (хінін)
- ✓ сурдологія
- ✓ ізолювали хворих на інфекційні хвороби (проказу)

Храм Кхаджурахо

в акушерстві і гінекології:

- пропонується при тяжких пологах проводити поворот плоду на ніжку та голівку, ембріотомія
- розрізи молочної залози при маститах
- розтин матки при смерті матері

ІНДІЯ

“Лікар, практика якого має бути успішною, повинен бути здоровим, охайним, скромним, терплячим, носити коротко підстрижену бороду, старанно вичищені і обрізані нігті, білий, надушений пахощами одяг. Мова його повинна бути тиха, приємна та підбадьорлива. Завжди намагатися робити добро...”

“Можна боятися батька, матері, друзів, учителя, але не повинен відчувати остраху перед лікарем: він для хворого батько, мати, друг і наставник”

Аюрведа

КИТАЙ

Джерела:

- Канон медицини жовтого предка (Хуанді - засновник китайської медицини)
- Перший медичний кодекс – “Нуці-Кінг”
- Фармакопея з 52 томів
- Тракт про чжень-цзю (акупунктура) і мокса (припікання)
- Книга про внутрішню медицину Ван Шу Хо

КИТАЙ

Підготовка лікарів:

- ✓ державна медична установа – медичний приказ
- ✓ сімейний характер
- ✓ народні медики
- ✓ при храмових школах (жерці)

Храм Конфуція

КИТАЙ

Пріоритети:

- перший опис анатомії і фізіології людини
- ретельний збір анамнезу, ведення історії хвороби
- детальне дослідження вух, ніздрів, рота, очей, ануса
- вчення про пульс (500 видів), який могли прослуховувати годинами
- язик, що відображає зміни внутрішніх органів
- досліджували сечу на вигляд і смак - відкрили цукровий діабет

КИТАЙ

**прип'ікання
(метод мокса)**

**ГОЛКОВОКОЛЮВАННЯ
(метод Ван-Вейта)**

КИТАЙ

Пріоритети:

- профілактика віспи – засохлі струпи віспяних пустул вдували в ніздря дітей (дівчаткам – у праву, хлопчикам – у ліву), тоді хвороба проходила легко
- дуже важко було лікувати жінок (вони не могли роздягатися), тому лікар носив з собою ляльку на якій жінка показувала, де їй болить

КИТАЙ

Пріоритети:

- у лікуванні панувало правило: протилежне лікувати протилежним (холод – теплом)
- вчення про 2 начала:
 - янь (чоловіче, активне, світле)
 - інь (жіноче, пасивне, темне)
- захворювання поділялись на дві групи – “інь” (зниження функцій організму) та “янь” (підвищення функцій організму)

КИТАЙ

Пріоритети :

- слово лікаря (ци-дайфу) – як метод лікування
- лікувальне харчування, гімнастика, самомасаж
- в книгах описано біля 700 лікарських речовин і 10 тис. рецептів

Рослинні: вино, опій, сік конопель, мандрагора, як знеболююче; корінь женьшеню, як омолоджувальний і зміцнювальний засіб

Тваринні: винайшли желатин, пантокрин (панти марал), кістковий мозок

Мінеральні: ртуть (при сифілісі), сірка (короста)

КИТАЙ

Пояснення хвороб:

- Природа і людина складається з 5-ти першоелементів: земля, вода, дерево, вогонь, повітря, що проникають у тіло людини, забезпечуючи харчування і тепло.
- Космічні елементи (сонце, місяць, погода, вітер і т. д.) впливають на першоелементи та органи людини по каналах зв'язку.
- Всі живі організми здійснюють свою життєдіяльність завдяки життєвій енергії “чі”, яку отримують з довкілля.

Причини хвороб:

1. Зовнішні надмірності.
2. Внутрішні надмірності.
3. Нейтральні – порушення харчування.

КИТАЙ

**“Одна ніч без сну не спокутується
десятками ночей сну”**

Видатні лікарі:

Бянь-Цю:

**автор “Трактату про хвороби”,
описи пульсу**

**І.
са**

як лікувальна гімнастика

Хуа-Го:

**хірург, гімнастика
“вистава 5 тварин”**

ГРЕЦІЯ

Джерела:

└ “Ілліада і Одисея”

└ праця Алкмеона

“Про природу”

└ праці тогочасних вчених

Пріоритети:

- ✓ культ здорового тіла - велике значення мало споглядання людської краси
- ✓ гімнастика – олімпіади
- ✓ правильне харчування, гігієна
- ✓ храми – центри культів

Підготовка лікарів:

Школи – Кнідоська, Коська, Кротонська, Родоська

ГРЕЦІЯ

Пріоритети по школах:

Кнідоська (найстаріша).

Пневматики - вважали першоосновою пневму.

Найвидатніший представник – лікар **Алкмеон**, який представляв людський організм як поєднання протилежних сил: “сухих і вологих”. Звідси – лікування протилежним.

- ✓ проводили досліди на тваринах
- ✓ описали мозок, який дає чуття слуху, зору і нюху
- ✓ розглядали науку як ремесло, як загальні відомості
- ✓ перша класифікація хвороб (7 хвороб жовчі)

ГРЕЦІЯ

Коська

- ✓ спостерігали за станом хворого
- ✓ завдання лікаря – зміцнити цілющі сили організму, боротися із шкідливими причинами, що викликають хворобу
- ✓ прославилась лікуванням гарячок, переломів і поранень
- ✓ найвидатніший представник – Гіппократ

ГРЕЦІЯ

ГІПОКРАТ – батько медицини

- ✓ “Кодекс Гіпократата” (53-72 праць)
– багато сучасних медичних термінів запозичені з Кодексу Гіпократата
- ✓ розтин трупів з науковою метою
- ✓ вчення про темпераменти: кров, слиз, чорна і жовта жовч і в залежності від їх переваги описує темпераменти:
 - › сангвінік (кров) ›
 - флегматик (слиз)
 - › холерик (жовта жовч) ›

ГРЕЦІЯ

ГІПОКРАТ

- ✓ роль індивідуальних особливостей кожної людини
- ✓ вивчення умов життя, для розуміння причин виникнення хвороб
- ✓ вважав, що причиною епілепсії є порушення мозкової діяльності, а не демони
- ✓ клятва Гіпократа - основи етики
- ✓ заснував прогностику, десмургію, дієтотерапію
- ✓ вчення про старіння як втрату теплоти
- ✓ свіжі рани дозволяв промивати лише вином
- ✓ описав операцію видалення зубів щипцями
- ✓ винайшов хірургічні інструменти

РИМ

Джерела:

“Про природу речей”

Лукреція Кара;

юридичні закони (закон 12 таблиць);

✓ праці Марка Порція Катона Старшого;

✓ праці Сорана Ефеського;

✓ праці Цельса, Галена.

Підготовка лікарів:

□ підготовка в медичних школах державним коштом, біля ліжка хворого

□ медицина майже зовсім звільнилась від впливу жерців

РИМ

Пріоритети:

- чітка система військової медицини
- перші основи благоустрою міст, розвиток санітарної справи
- єдина державна система керівництва медициною
- заборона приватної медицини
- лікарні затверджуються державою
- великі успіхи хірургії (пластика, катаракти)

РИМ

Відомі лікарі:

Асклепіад вважав, що тіло людини складається з атомів, між якими є пори, канали, через них виділяється піт, випаровування якого регулюють діяльність організму. Тому треба підтримувати невидиме дихання шкіри купанням, фізичними вправами, розтиранням тощо.

“Життя – це задоволення”

тобто процес лікування не повинен обтяжувати хворого, а бути безпечним, швидким і приємним.

!!! Головне – режим, прогулянки, вправи

Перший, хто виконав трахеотомію

РИМ

Соран Ефеський

- праці “Про жіночі недуги” ,
“Про гострі і хронічні хвороби” ,
“Про переломи” ,
“Про пов”язки”
- творець диференційної діагностики
- перкусію використовує для
діагностики хвороб живота
- акушерство і догляд за дітьми
раннього віку
- описав методи контрацепції
- написав біографію Гіпократа

РИМ

Діоскорид

- ✓ “Про лікувальні засоби” (16 ст. підручник про лікарські засоби)
- ✓ опис всіх відомих у ті часи ліків
- ✓ спосіб добування ртуті з кіноварні і інших мінералів
- ✓ вживання і отримання опію

Цельс

- ✓ трактати з військової праці
- ✓ ампутація кінцівок
- ✓ описання гриж
- ✓ ознаки запалення (після Сушрути)

РИМ

Гален

**“Медик має бути освіченою людиною,
філософом, а не ремісником”**

- ✓ трактат “Про доцільність людського тіла” (17 розділів)
- ✓ анатом, першим описав окістя, м’язи спини, діафрагми, голосовий апарат, існування рухових і чутливих нервів
- ✓ випустив першу анатомію, зробив 200 помилок, які виправив А. Везалій (XV ст.)
- ✓ вважав, що мозок – центр психічного життя, розрізнив 7 пар черепно-мозкових нервів
- ✓ описав неоднорідність стінок кишок, їх багат шаровість
- ✓ при виготовленні ліків з рослин першим почав брати певні вагові співвідношення для відварів, екстрактів, настоїв (галенові препарати)
- ✓ ввів гострий експеримент

РИМ

Законодавчі акти і санітарна справа у Римській імперії:

1. Закон 12 таблиць

- 2. Для стоку нечистот будують очисні підземні споруди (“клоаки”). Найбільш велика з них і до сьогодні входить в систему каналізації. Клоаки відкривалися просто в Тибр. Щоб не пити цієї води, римляни почали будувати акведуки – кам’яні ущільнені стоки і підземні труби для подачі чистої води з гірських джерел.**
- 3. Будівництво водопроводів (Херсон – Севастополь до цього дня подає воду). Було водне відомство, яке контролювало акведуки і водопроводи та охороняло їх. Штраф за пошкодження фонтанів.**
- 4. Вода подавалась лише у імператорський двір, громадські установи, ринки, сади, тюрми. В окремі оселі – ні. Не було і каналізації. Сміття викидали на купу на вулицю.**
- 5. Римські терми передані імператором і патріціями у вільне користування жителям міста. Таким чином, у Римі були не тільки приватні, але й загальні безоплатні бані. Почесне місце в банях займало зображення Гігієї.**

Тема наступного семінарського заняття:

Медицина Стародавнього Світу.

**ДЯКУЮ
ЗА УВАГУ !**